

Miroslav Palameta

Odsjek za hrvatski jezik i književnost
Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

Izvorni znanstveni rad

UDK: 821.163.42.09

Kačić Miošić, A.

Primljeno: 17. 07. 2012.

KAČIĆEVO ČITANJE GLAVINIĆA

SAŽETAK

U Kačićevu zalaganju za pisanu povijesnu istinu, koju pronalazi u tekstovima na latinskom i talijanskom i nudi je „siromašnim težacima i pastirima“ u svojim deseteračkim pjesmama, onoj publici s kojom uglavnom prije toga hrvatska knjiga nije računala, dade se iščitavati kao racionalistička nijansa njegova prosvjetiteljskog djelovanja i kao najava novoga književno-nacionalnog senzibiliteta. Bez obzira na to koliko to zalaganje uvažava kritičku povijest, Kačićeve se pjesme do danas prepoznaju često i kao tematska spona hrvatske književnosti iz vremena narodnog preporoda s piscima i djelima iz XVI. i XVII. st. Njegova „Pisma od kuće Frankopanovića“, koja uspostavlja izravnu vezu s Glavinićevim Cvitom svetih i temom hrvatske pobjede nad Tatarima, važnom u hrvatskih romantičara, istodobno je posve razvidna kritika onih pjesnika i pjevača koji ne uvažavaju ili ne znaju spomenutu povijesnu istinu. Rad „Kačićevo čitanje Glavinića“ zapravo je intertekstualna analiza fabulativne i rodoslovne jezgre u spomenutoj pjesmi i Glavinićeve latinske posvete „Illustrissimo d.d. comiti Wolfgango Christophoro de Frangepanis“ u njegovu Cvitu svetih. Tom analizom rad namjerava ukazati na spomenute značajke, otkloniti jedan krivi zaključak u međunarodnoj slavistici, vezan upravo za Kačićeve izvore „Pisme od kuće Frankopanovića“, potvrditi pretpostavku da su dijelovi Kačićeve Korabljice radni materijal za pojedine pjesme iz Razgovora ugodnoga, odnosno da su pisani prije prvog izdanja Razgovora iz 1756. Također, rad prati Kačićeve ključne postupke u preoblikovanju i prestilizaciji izvornog latinskog teksta i njegovu prilagodbu u deseteračku hrvatsku pjesmu.

Ključne riječi: *amplifikacija, intertekstualnost, redukcija, slobodan prijevod, versifikacija*

1. Kačićeva „Pisma od kuće Frankopanovića“ govore o legendarnoj i slavnoj prošlosti Frankopana, čiji je posljednji veliki izdanak sasječen u Bečkom Novom Mjestu zajedno s Petrom Zrinjskim, sedamdesetak godina prije nego što je napisana. Premda neizravno, njezini stihovi razgovijetno upućuju na to kako je u vrijeme njezina nastanka sredinom XVIII. st. junaštvo Zrinjskih i Frankopana bilo živi predmet usmene predaje, nedvojbeno i same epske pjesme („Svuda slave Zrinovića

bana/i mladoga kneza Frankopana,/kano da su s neba doletili/i od vika na nebesih bili“ (stih 13-16). Zamišljena i napisana kao deseteračka polemika Bariše Ličanina s neobrazovanim pjevačem Savom Bugarinom koji podcjenjuje slavne povijesne osobe. „Pisma od kuće Frankopanovića“ svojim središnjim sadržajem od šezdesetak stihova upućuje u formi rodoslovne skice na to tko su preci kneza Frankopana, koga slavi spomenuta usmena tradicija, od kada su i kakvim se djelima diče.

Upravo na taj središnji dio odnosila bi se Kačićeva natuknica u samom naslovu kako je pjesma „izvađena iz pofale, koju daje fra Frane Glavinić Istrijanin gospodi od rečene kuće na 1628“.¹

Premda nema sumnje da je pjesnik takvim uobličjenjem i kontekstom upućivao na svoj izvornik, teško je otkloniti pomisao da je uz upozorenje na živu suvremenu usmenu tradiciju zapravo markirao i onu pisanu, koja je još od Kožičićevih govora na II. lateranskom saboru upozoravala na Frankopane kao stožer svake protuosmanske obrane.² Na prvi pogled nije odmah jasno na koji bi se Glavinićev tekst odnosila sama obavijest, s obzirom na to da su navedenoga godišta objavljene dvije njegove knjige. Prva je *Četiri posljednja človika* (pri čemu se misli na četiri posljednje stvari koje očekuju čovjeka: smrt, sud, pakao, raj), posvećena Nikoli i Petru Zrinjskom, unucima znamenitoga sigetskog junaka, (Glavinić, 1628b) i druga *Cvit svetih*, posvećena hrvatskomu knezu Vuku Krsti Frankopanu, za kojega taj Istranin, po ocu Bosanac iz Glamoča, kaže upravo u toj posveti da „ne zaostaje ni za kim od velikaša našeg naroda – Inter nostrae nationis Proceres nemini secundus“ (Glavinić, 1628a). Svakako bi bilo logično pretpostaviti da se Kačićeva formulacija *pofale* odnosi upravo na Glavinićevu posvetu iz *Cvita svetih* kao na širi kontekst odakle su rodoslovne činjenice o Frankopanima preuzete u pjesmu.

2. Tom konstatacijom moglo bi se završiti identificiranje i preciziranje Kačićeve natuknice jer se sve relevantne činjenice iz pjesme mogu dovesti u vezu ili jednostavno izvesti iz spomenute Glavinićeve posvete. Međutim, Francesko Perillo, sveučilišni profesor iz Barija, koji je osamdesetih godina napisao nekoliko temeljitih studija o Kačiću, posebno o njegovim izvorima (Perillo, 1983), u članku „Andrija Kačić Miošić i Dante Aligieri“ tvrdi da u Posveti *Cvitu svetih* nema „ni naznake nazočnosti genealogije o Frankopanima“ (Perillo, 1983). Čak je bio kategoričan i ustvrdio da se u tom tekstu ne navode „kao uostalom ni Dante, ni drugi likovi, koje Kačić spominje u Pismi od kuće Frankopanovića“. Kad nije ni u Glavinićevoj studiji *Historia Tersattana* (Udine 1647), koja bi prema svojoj povijesnoj lokalnoj tematici

1 Napomena je vezana čvrsto za naslov i glasi u tom kontekstu: *Pisma od kuće Frankopanovića, izvađena iz pofale, koju daje fra Frane Glavinić Istrijanin gospodi od rečene kuće na 1628.*

2 Jasna reminiscencija na Kožičića i njegov govor sa šeste sjednice Lateranskog sabora 1513. u vrijeme pape Lava X. nalazi se u bilješci na latinskom jeziku u *Razgovoru ugodnom* nakon pjesme versi cara Konstatina Velikoga i njegove majke svete Jelene Križarice. (Kačić, 1941:129).

mogla imati neke podatke korištene u „Pismi o Frankopanima“, on je ustvrdio da Kačićev izvor nije bio Frano Glavinić, kako ga je pjesnik pogreškom naveo, već Chiaro Pasconi, učeni trsatski fratar s djelom *Historiae progressus*, (Pasconi, 1744) u kojem se mogu naći svi oni podaci koje Kačić rabi u svojoj pjesmi i mnogo iscrpnijoj prozi „Kratko govoregne od priplemenite kuchie Francopanovichia“, koje je objavio poslije *Razgovora ugodnog* u svojoj *Korabljici* (Kačić Miošić, 1945).

Međutim, Glavinićev *Cvit svetih, to jest život svetih, od kih Rimka cirkva čini spominak: prenešen i složen na harvatski jezik katoličanskim običajem* donosi sedam nepaginiranih stranica spomenute latinske posvete na samom početku knjige.³ Njezin središnji dio sažeti je legendarni rodoslov Frankopana odnosno rimskih Anicija koji započinje Enejom i Turnom, a nastavlja se imenima svetaca, mučenika i papa iz te obitelji, preko onog Flavija koji je građanima Rima nakon poplave dijelio kruh i bio prozvan Frangepane (*frange pane – lomi kruh!*), kao i njegovo potomstvo do četvorice braće koji su se tražeći slavu odselili iz Rima u Firencu, Veneciju, Švicarsku i Hrvatsku. Tu su i svi drugi podaci koje je Kačić u različitim preoblikama ili prestilizacijama naveo u svojoj pjesmi. U takvom kontekstu pokazuje se posve drugačiji slijed stvari. Upućenost Pasconija upravo na Glavinićeve tekstove, što inače ističe Klaić u svojoj studiji o Frankopanima, ili na iste izvore koje je Glavinić koristio, posve je razvidna (Klaić, 1902). U tom smislu može se kontekstualizirati i onaj navod kojim Perillo argumentira tobožnji Kačićev izvor u Pasconijevu djelu. Naprotiv, usporedi li se taj navod s odgovarajućim dijelom Glavinićeva teksta, koji Perillo nije uspio pronaći, jasno se odmah prepoznaje da je upravo iz njega proizišao s laganim redukcijama i prestilizacijama.

„Anno octingentesimo trigesimotertio, quatuor fratres Frangipani hoc est Eliseus, Michael, Ugo, et Nicolaus gloriae cupidi, Roma discesserunt. Quorum primus Florentiam petiit ubi familiam Eliseam, sive Aldhigeriam fundavit, ex qua ortum duxit Dantes Poeta celeberrimus; Secundus Venetias, ubi Princeps creatus annos duodecim obtinuit Principatum, et Ecclesiam Divo Cantiano dicatam aedificavit. Quartus Neapolim, quo loci Dominus Asturae et Terracinae creatus, tandem Elvetiam se contulit et ibi Comes Auspurgensis creatus, Auspurgensium familiae Serenissimae Ducum et Principum origo fuit, a quibus (ut plerique affirmant) serenissima Austria-dum progenies propagata Imperatorum, et regum faecundissima floret“ (Glavinić, 1628a).

„Certum igitur est, quod quatuor Germani Fratres Anicii Frangepani, &c nampe Hugo, Michael, Eliseus, & Nicolaus Anno a Dominica Incarnatione 833, ab Urbe Romana demigraverint, ut hoc pacto gloriam, Aviti Sanguinis, & Prosapiae per totam

³ Od četiri primjerka Glavinićeve knjige *Cvit svetih* koje čuva Nacionalna sveučilišna knjižnica u Zagrebu samo se uz jedan sačuvala Posveta. Kako paginacija započinje nakon Posvete, knjiga na prvi pogled i ne djeluje oštećeno, pa je Perillo, vjerojatno konzultirajući takav primjerak, izveo svoj zaključak.

pene dilatarent Europam, Hugo Neapolim se contulit, quo loci Dominus Asturae, & Terracinae creatus, tandem Helvetiam petit, , ibidemque Serenissimae Familiae Ducum, & Principum dedit initium; Michael vero ad Metropolim Elisaeus Florentiam contendens familiam Elisaeam seu Aldigheriam fundavit, ex qua dein ortum duxit Dantes Fiorentinus Poeta celeberrimus“ (Pasconi, 1774:81).

Dakako, posebno je ilustrativan Pasconijev kratki osvrt o Danteu s gotovo istom leksičkom i sintaktičkom strukturom kao kod Glavinića pa nije teško zaključiti odakle ga je preuzeo u svoj *Historicus progressus*.⁴ S obzirom na zanimanje za sličnu problematiku u istom prostoru dvojice učenih fratara iz trsatskog samostana, iako je vremenski razmak između njihovih djela jedno stoljeće, takav odnos posve je očekivan ne samo kao stvar tradicionalnih znanstveničkih konvencija nego i kao rezultat redosljeda stvari u redovničkim zajednicama i odnosa prema uvažavanoj i učenoj subraći iz prethodnih generacija.

3. Međutim, između Kačićevih stihova i izvornika s kojim su povezani prema naslovnoj napomeni u izravnu vezu stoji skraćeni prijevod Glavinićeva teksta koji je Kačiću služio kao radni materijal i koji je on naknadno objavio u *Korabljici*, kao još neke tekstove kojima se služio u oblikovanju svojih pjesama u *Razgovoru*.⁵ Ta postavka čini se toliko logičnom da je gotovo i ne treba posebno dokazivati, iako će se u nastavku ovog rada pratiti postupak Kačićeva oblikovanja od čitanja, reduciranja i prevođenja izvornika do deseteračke versifikacije.

Prozni prijevod „Kratko govoregne od priplemenite kuchie Francopanovichia“ završava Kačić obaviješću da se tako „štije u knjigam Glavinića, štampanim na 1602 aprila na 20.“ Očito je da se radi o dijelom pogrešnom datiranju jer je 1602. Glavinić 17-godišnji mladić. Međutim, ostali dio obavijesti, posebice preciziranje nadnevka od 20. siječnja, upućuje na treće izdanje Glavinićeve knjige *Cvit svetih* koje je objavljeno 1702.⁶ U najstarijem popisu knjiga u knjižnici zaostroškog samostana, u onom iz 1743., spominje se upravo primjerak tog izdanja, (Knezović, 2002:22) pa je posve izvjesno da se upravo tim primjerkom služio i fra Andrija Kačić. Dakako, kasnije je uz naslov pjesme stavio godinu prvog izdanja.

4 Pasconijev navedeni tekst preuzet je iz spomenute Perillove rasprave *Andrija Kačić Miošić e Dante Alighieri*, str. 29.

5 U *Korabljici* je Kačić objavio i sačuvane radne materijale, građu koju je vadio iz različitih izvora za tekstove u oba izdanja *Razgovora*. Na drugi se način ne da objasniti uvođenje proznih sadržaja koje je već bio poetizirao ili im dao konačni prozni oblik u *Razgovoru* iz 1759. To postaje posve razvidno iz pozicije iz koje se sagledavaju Kačićevi izvori i njihova preoblika od činjeničkog predloška do deseteračke pjeme. Budući da se ta tvrdnja prvi put iznosi, ona će biti potvrđivana i tijekom ovoga teksta i drugih sličnih razmatranja o Kačićevim izvorima.

6 Franjo Glavinić, *Cvit svetih, to jest život svetih*, Venezia, 1702. Drugo izdanje bilo je pedesetak godina prije. Franjo Glavinić, *Cvit svetih, to jest život svetih, od kih Rimska cirkva čini spominak, prenesen i složen na arvatski jezik katoličanskim običajem*, Venezia, 1657. Sva tri izdanja (1628., 1657. i 1702.) bila su bogato ukrašena drvorezima s likovima svetaca o kojima se u knjizi piše.

Kačićev izravni odnos i prva komunikacija prema Glavinićevu latinskom tekstu bilo je čitanje, zatim odabir središnjeg dijela koji predstavlja rodoslovnu predaju o Frankopanima i njegovo prevođenje na hrvatski. U nekoliko tematskih cjelina na koje se može podijeliti tekst prepoznaju se i drugi postupci preoblikovanja koji inače prate slobodnije prevođenje. Pritom je u prvoj cjelini svakako jasno nastojanje za reduciranjem i sažimanjem. Kratka dva proširenja u obliku komentara o tome kad je živio Eneja i što su to konzuli pokazuju da pjesnik pripravlja svoj prevoditeljski uradak za manje obrazovanu publiku. U tom smislu citirane je pisce, koji su pisali o toj rimskoj obitelji, klasificirao kao crkvene oce i učitelje, a toj je sintagmi prilagodio redosljed imena, prebacujući riječi manje poznatog crkvenog pisca Honuphrija Panunija (Onophrius Panunius, 1529-1568) na pretposljednje mjesto.

„(Illustrissima familia Frangipania, alio nomine Anicia) Ortum si quidem habuit iuxta veriorem sententiam, ab Aenea Troiano et Turno ex primis Patriciis Romanis, et inter antiquissimas, et nobilissimas Romanorum familias connumerata, virtutibus polluit singularibus; divitiis immensis, et viris praeclarissimis; Mater heroum faecundissima, tropheis onusta gloriosissimis; et ut ait Honuphrius Panunius: Ex ea tamquam ex equo illo Troiano omnibus seculis praeclari domi, forisque, belli, ac pacis artibus plerique viri prodire. Nec non Hieronymus ad Demetriadem ait; Illustre Anicii sanguinis Decus, in qua aut nullus, aut rarus fuit, qui non meruit consulatum. Ac sanctus Cassidorus inquit; Anicia familia toto orbe praedicata. Et D. Augustinus; quis verbis explicet? Quis digno preconio prosequatur? Quanto incomparabiliter gloriosus, ac fructuosius habeat ex vestro sanguine faeminas Virgines Christus, quam viros consules“

(Glavinić, 1628a).

„Izlazi Frankopanović od Eneja, najvećega plemića i poglavice trojskoga, također od Turna, kralja staroga Rima. A ima veće iljadu godina, da je imenovani Eneja na svitu bio. Ova kuća zvaše se Anicija, najprva, najbogatija i najveća među starom gospodom rimskom. Od nje sveti oci i naučitelji svita čudne stvari pišu i govore. Sveti Jerolim Demetrijadi reče: »Od jasanoga plemena Anicija malo se je koji našao oli ni malo, da nije bio dostojan biti konsul rimski, a to će reći najveći vladalac od rimske općine«. S. Kasiodor ovako reče: »Kuća Anicija po svemu je svitu pripovidana«. Mudri Onufrio: »Iz kuće Anicija kakono iz konja trojskoga izađeše u svako vrime svita vladaooci, naučitelji, poglavice, đenerali i vrsni na oružju vitezovi«. S. Agustin: »Ko će izreći, ko li igda izkazati veličanstvo kuće Anicija, koja porodi tolike svete i svetice Božije!“

(Kačić, 1945:289).

Tom prvom dijelu slobodnoga proznog prijevoda odgovaraju četiri kitice u pjesmi koje reduciraju njegov sadržaj na osnovne obavijesti o starini plemena, rasprostranjenosti slave po svim krajevima svijeta, autoritetima koji to svjedoče i podrijetlu obitelji Anicija od Eneje i latinskog kralja Turna.

Posebno su mu se učinili prijemčivi sadržaji iz riječi Mudrog Onufrija pa im je posvetio cijelu četvrtu strofu.

„Dvi iljade godišta imade,
odkada se ovo pleme znade.
U Trojanu gradu pribivaše,
po svemu se svitu spominjaše,

jer porodi vrsne vitezove,
plemenite bane i knezove.
Ovako nam sveti oci kažu,
još i drugi k njima se prilažu“.

„Anicio starinom se zvaše,
od Enea bana izlazaše
i od Turna, kralja latinskoga,
najvećega plemića rimskoga“ (stih,41-52).

Od njega su vitezovi stari,
svitli bani, kralji i cesari,
cesarice i mlade banice
i od svake vrste poglavice“ (stih,61-64).

U postupku versifikacije, koju zbog naravi deseteračkog stiha prati izrazita redukcija sadržaja, pjesnik se očito nije oslanjao izravno na Glavinićev tekst, već na svoju prevedenu verziju. U tom smislu, ona je obuhvatila spomenuta proširenja i prevoditeljske zahvate kojih i nema u izvorniku. Zapravo, deseterački rodoslov i počinje jednim od tih proširenja koje se odnosi na starost roda. Sada je, međutim, Kačić intervenirao na svome prevodilačkom dodatku pa je raspon od tisuću godina, otkad je živio Eneja, udvostručio i tom korekcijom pokazao ne samo da je prijevodu bio dodao grubo i nerazmjerno datiranje nego da je taj njegov prijevod iz *Korabljice* nastao prije „Pisme o Frankopanima“.

Drugu, opsežniju Glavinićevu cjelinu koja govori o znamenitim imenima crkvenih dostojanstvenika, svetaca i svetica iz obitelji Anicija Kačić je također reducirao. Zapravo, uzeo je samo njezin početak u kojem dominiraju znamenita imena, posve

isključio sve dodatne i detaljnije obavijesti, kao što je ona o prosvjetiteljskoj ulozi sv. Benedikta u zapadnoeuropskim stranama. Posve je isključio i sažetu priču o svetici Jakovici o kojoj pripovijedaju knjige franjevačkog reda. Na osnovi toga kratkog i sažetog prijevoda sastavio je dva deseteračka katrena.

„Ex hac familia progeniti sunt Gregorius Magnus Pontifex, et Ecclesiae Doctor Inocentius Tertius, Gregorius Nonus, Alexander Tertius, Summi Pontifices; Divus Benedictus Monasticae disciplinae fundator, qui eius extemplo, et Doctrina omnes occidentales plagas illuminavit; Sancta Christina, Sancta Flavia; et alii inumeri. Et pariter beata Jacoba; quae cum in Urbe esset, ut referunt historiae Franciscanae statim ac habuit per revelationem in spiritu instantis mortis Divi Francisci nuncium, Roma Assisum celeriter..“ (Glavinić, 1628a).

Od ovoga plemena izade s. Grgur, papa i učitelj svete crkve, papa Inocencio Treći, papa Grgur Deveti i papa Aleksandro Treći, sveti i veliki otac Benedeto, s. Kristina, s. Flavija, blažena Jakovica i mnogi drugi sveti i svetica Božije (Kačić, 1945:289).

„Od njega se rodiše glavari,
kardinali i Božji vikari:
Aleksandro i Grgur Deveti,
Inocenco, Grgur, papa sveti.

Još porodi svete i svetica,
Benedeta i mnoge divice,
Isusove mnoge mučenike,
žene svete i ispovidnike“ (stih, 53-60).

I treći odjeljak preveden je također sažeto. U njemu se govori o Flaviju Aniciju koji je svojim unesrećenim sugrađanima nakon poplave Tibera lomio i dijelio kruh, odnosno o legendarnoj etimologiji prezimena Frankopan. Iz tog odjeljka isključeni su ili reducirani oni sadržaji koji ne utječu na osnovni smisao, ali su s njima nedvojbeno izgubljene i one stilske odlike koje latinskom tekstu daju literarni izgled. Međutim, taj se dio teksta nije Kačiću činio prijemčivim za deseteračku pjesmu pa ga u nju nije ni uvrstio.

„Ex hac itidem progenie Flavius ille Anicius, anno septingetesimodecimo septimo, Urbe Roma ob Tyberis inundationem pene demersa, populis maxima rerum omnium penuria depressis adiumento fuit, panem unicuique domui, ut ita dicam,

frangendo, ac distribuendo, ex quo egregio, ac magnimitate pleno facinore, agnomen FRANGIPANIUM adeptus ad posteros quoque transmisit., (Glavinčić, 1628a).

„Bi od plemena ovoga ljubeznivi Flavio Anicio, koji u teškoj potrebi uzdili kruh i razlomi Rimljanom na sedam stotina i sedamnajest ter se radi toga dila zazva Frandžipani, naški »razlomi kruh«, i od ovoga imena prozva se Frankopanović od naroda hrvatskoga“ (Kačić, 1945:289).

Zanimljiva je svakako promjena rakursa u završetku prevoditeljeva teksta. Izvornik slijedi legendarnu priču prema kojoj su Aniciji dobili svoj nadimak Frangepani i prenijeli ga na sve potomke, a Kačić se fokusira na hrvatsku odrednicu plemića Frankopana, što će pjesma akcipirati i fokusirati odmah u nastavku.

Četvrti odjeljak o četvorici braće Anicija koji su otišli u različite krajeve Europe preveo je Kačić s većom pomnošću nego ostale dijelove. To je isti onaj ulomak koji je već prije naveden kako bi se pokazala Pasconijeva veza s Glavinčićevim tekstom. U ovom slučaju može se lako uočiti kako je Kačićev prijevod mnogo bliskiji izvorniku nego Pasconijeva prestilizacija. Ipak, Kačić nije u svoj prijevod uključio sve sadržaje koji se odnose na Mihovila, drugog brata koji je stigao u Veneciju i ondje postao dužd. Zapravo, isključeni su podaci o crkvi koju je napravio i epitaf u elegijskom distihu na njegovu grobu u sv. Jurju u Veneciji.

„Anno octingentesimo trigesimotertio, quatuor fratres Frangipani hoc est Eliseus, Michael, Ugo, et Nicolaus gloriae cupidi, Roma discesserunt. Quorum primus Florentiam petiit ubi familiam Eliseam, sive Aldhigeriam fundavit, ex qua ortum duxit Dantes Poeta celeberrimus; Secundus Venetias, ubi Princeps creatus annos duodecim obtinuit Principatum, et Ecclesiam Divo Cantiano dicatam aedificavit (...) Quartus Neapolim, quo loci Dominus Asturae et Terracinae creatus, tandem Elvetiam se contulit et ibi Comes Auspurgensis creatus, Auspurgensium familiae Serenissimae Ducum et Principum origo fuit, a quibus (ut plerique affirmant) serenissima Austria-dum progenies propagata Imperatorum, et regum faecundissima floret“ (Glavinčić, 1628a).

„Četiri brata Anicija za proslaviti svuda svoje ime diliše se iz Rima na osam stotina trideset i tri, to jest: Eliseo, Miovio, Ugo i Nikola. Eliseo otiđe u Firencu, od koga se prozva kuća Elisea oliti Aldigerija, od koje izađe po svemu svitu pripovidani i glasoviti pivalac Dante.

Miovio ode u Mletke i bi učinjen za principa mletačkoga.

Treći se dili u Napulj i bi učinjen za vladaoca od Asture i Teracine; najposli dili se u nimačku zemlju i bi učinjen veliki knez od Aspurga, od koga izađe markioni, duke aliti bani i poglavice od Aspurga, a kako mnogi govore, izađe od ovoga kolina kuća cesara od Austrije (Kačić, 1945:289-290). U poetizaciji te raširene legendarne priče Kačić je odabrao detalj o pjesniku Danteu i slijedom spomenute prestilizacije

na kraju prethodnog ulomka vezao ga za Frankopane, a ne za Anicije ili Frangepane. Njemu je posvetio osam deseteraca, što je zapravo proširivanje odgovarajućeg teksta i njegova prijevoda. Iz tog ulomka jednu je strofu posvetio Mihovilu, a njegovu titulu koju je u tom prijevodu imenovao riječju princip preobličio je u dužd, svakako iz metričkih razloga. U ta tri katrena sve ključne obavijesti proizlaze izravno iz samog prijevoda. One ostale, kao *u nauku puno ponositi*, stvar su pjesnikovih naknadnih kratkih amplifikacija.

„Po svem svitu Dante glasoviti,
u nauku puno ponositi,
Fiorentin koji se zoviše,
od kolina Frankopana biše,

od kuće na glasu viteza
Aldigera, velikoga kneza
od bijela Florence grada,
kojano se nalazi i sada.

Od ovoga jasnog plemena,
al podavno u stara vrmena,
za dužda je mletačkoga bio,
imenom se zvaše Mijovio“ (stih, 65-80).

Peta cjelina počinje o četvrtom bratu koji je došao u Hrvatsku i njegovim potomcima, a zapravo je usredotočena na pobjedu koju su Frankopani izvojevali nad Tatarima braneci kralja Belu IV.

Glavinić je taj magloviti povijesni događaj, koji spominju još stare ugarske kronike i o kojem je on sam prije pisao, datirao desetak godina ranije (Glavinić, 1625:349) pa je istu pogrešku preuzeo i sam Kačić u svom prijevodu. Kačić je o tom događaju u *Korabljici* pisao i sadržajnije datirajući ga točnije, čini se prema Vitezoviću, što potvrđuje njegovu suzdržanost u pogledu povijesno-kritičkog pristupa, posebice kad navodi autora iz čijeg je djela preuzimao povijesnu građu (Kačić, 1945:271). Prijevod je kao i prije slobodan i koncentriran na faktografiju koja je prijemčiva konzumentu tradicionalne epske pjesme. U tom smislu on latinski predložak, koji nastoji biti svečan, prestilizira u kroničarski diskurs. Tako je prvu rečenicu, koja se doslovno može prevesti: „Četvrti (Nikola ode) u Dalmaciju i Slavoniju, gdje bješe začetnik vrlo slavna potomstva i njihovih snaga“, prevodi: „Nikola dili se u Dalmaciju i Slavoniju, od koga izadoše duke aliti bani hrvatski“. Istodobno, on isključuje cijele pasuse s

kojima se gube i stilski prefinjenije karakterizacije kao ona o Frankopanima koji su se „sažalili zbog stradanja Ugarske“ („excidium Panoniae miserati“) pa su svojim pomoćnim četama i moćnom konjicom ponovo ustoličili kralja u njegovoj državi. Nije mu u ovom slučaju bila zanimljiva ni obilna i vrlo opipljiva zahvalnost kralja, kojom završava Glavinićev pasus. Takvo reduciranje i prestiliziranje tijekom cijelog teksta upućuje prije svega na to da je Kačićevo prevođenje u tom slučaju bilo u svojoj osnovnoj nakani pripremanje faktografske građe za samu pjesmu.

„Quartus Dalmatiam, et Slavoniam, ubi autor clarissimae gentis, et earum virium fuit; ut anno millesimo ducentesimo trigesimo secundo (ut in nostro libello Manus Christi amoris inuimus) dum Tartari Hungarorum Regem a propria fede deiecissent, et eum ad maris Adriatici pene litora profligassent, ipsi Frangipani Christophorus, nempe Nicolaus strenuissimi Duces suis Legionibus, et exercitu illi praesidium fuerunt, et propriis laribus restituerunt, ut etiam refert Bonfinius decade 2. liber 8. Item nonnulli Frangipani Reguli, qui in Dalmatia, et Croatia ad Sauum, usque late imperabat, excidium Pannoniae miserati cum auxiliaribus copiis, et validissimo equitatu regem in Ungariam restituere, quare ob rem bene gestam, non solum amplissimis privilegiis, sed oppidis et plagis, ut diplomata regia testantur honorifice donati sunt“ (Glavinić, 1628a).

„Nikola dili se u Dalmaciju i Slavoniju, od koga izađoše duke aliti bani hrvatski. A kada Tatare potiraše kralja ugarskoga iz Ungarije godišta Gosp. iljadu dvi stotine trideset i dva, bani Frankopanovići Kristofor i Nikola svojizim *Hrvaćanim* udariše na Tatare, koje razbivši, kralja ugarskoga činiše sisti na svoje pristolje. Zapovidaše rečeni bani od mora latinskoga do vode Save“ (Kačić, 1945:290).

Taj već sažeti tekst tijekom prevođenja pjesnik je preobličio, ne ostavljajući ni traga od legendarne priče o dolasku jednog od braće u Hrvatsku, te se posve koncentrirao na sažetu priču o pobjedi nad Tatarima. Čak je zadržao samo jednog od dvojice spomenutih zapovjednika. S latinskim tekstom izgubljena je svaka veza, ali je s prijevodom sačuvana, posebno s onim preimenovanjima konjanika i pomoćnih četa iz latinskog teksta u *Hrvaćane* i Jadranskog u *Latinsko more*, što jasno pokazuje koje je od dva navedena prozna teksta polazište u postupku versifikacije.

„Kad Tatare naglo udariše
ter ugarsku zemlju porobiše,
potiraše kralja ugarskoga
do sinjega mora latinskoga.

U to vrime ban rrvatski biše,
imenom se Nikola zoviše,

od plemena Frankopanovića,
imadiše srce Kraljevića

ter sakupi Rvate junake,
na oružju vitezove jake,
siče vojsku cara tatarskoga,
oslobodi kralja ungarskoga“ (stih, 77-88).

I posljednji pasus u kojem se govori sažeto o vremenu bana Nikole s kraja XIII. st., kad je glasovita Nazaretska kućica bila na Trsatu pa onda prešla u Loreto, i o Martinu Frankopanu, Nikolinu sinu koji je sagradio trinaest redovničkih kuća i samostana s trsatskom crkvom u kojoj je pokopan, preveden je slobodnije s pojedinim prestilizacijama, preinakama, i proširenjima. Tako je početna konstatacija da „su izabrali svoje sjedište u Senju“ preobličena u tvrdnju da su „imali kuće u Senju i Trsatu i drugim mjestima“. Kačićev diskurs u ovom slučaju podsjeća na Fortisov opis imućnijih katunara u Biokovu koji imaju više kuća, zapravo uskih koliba, pokrivenih šindrom, u kojima stanuju zajedno sa stokom, što je beskrajno različito od Glavinićeva sadržaja, ali je mnogo bliže Kačićevoj publici (Fortis, 2004:54). Proširenje o *anđelima*, koji se u izvorniku ne spominju, a koji su iz Palestine donijeli Gospinu kućicu, Kačić je unio iz vrlo poznate i među redovnicima poznate hodočasničke priče, loretanske provenijencije, koju je Glavinić već u prvom svom djelu naznačio (Glavinić, 1625:349), a posebno o njoj govorio kasnije (Glavinić, 1648). Također, imena Frankopana, navedena poimenično u latinskom tekstu i svom prijevodu posve je ispustio.

„Sedem sibi Segnem optarunt. Ex hoc itidem conicere possumus: Hos Heroes Dei favore prosequutus fuisse, dum anno millesimo ducentesimo nonagesimo primo, Domus, in qua Altissimi Dei Filius conceptus fuit, translata e Regione Palestinorum in eorum Dominio apud Tursatum manserit triennio, et octo mensibus, et sex diebus. Ubi tunc dominabatur Nicolaus Frangipani Croatiae Banus. Cui quidem post aliquot annos successor extitit Martinus Frangipani, qui tredecim caenobia suis sumptibus aedificavit, et erexit, inter quae primum Tursati; quo loci iacet cum Ursula Uxore, necnon Nicolao, et Bartholomaeo plesrisque aliis huius illustrisimae familiae proceribus“ (Glavinić, 1628a).

„Njiove kuće u Senju, Trsatu i na drugim mistim naodau se. A kada anđeli prinesoše kuću Gospinu iz Nazareta godišta Gospodinova iladu dvista devedeset i jedno, doniše je u Trsat i staviše je na misto, di bihu dobra rečene gospode, u komu mistu pristavši tri goldišta, osam miseci i šest dana, dili se iz Trsata u Loreto, gdi se i sada slavi, zovući se Gospa od Loreto. U to vrime biše za bana Nikola Frankopanović i posli njegove smrti stupi na njegovo misto Martin ban Frankopanović, koji trinajest

manastira, sagradi od svojih dobara i bi ukopan u crkvi manastira od Trsata, koga on uzida, negova žena Oršula i mnogi od njiova plemena“ (Kačić, 1945:290).

Svoj uradak o rodoslovu Frankopana završio je Kačić s banom Nikolom koji je pobijedio Tatare, a spomenute banove u posljednjem odlomku obuhvatio je prvim stihom posljednje strofe kao njegovo potomstvo koje se na kraju predstavlja kršćanskim plemstvom koje s Crkvom i njezinim predstavnicima ima aktivni zaštitnički i bogobojazni odnos. Premda je u ta četiri posljednja deseterca generalizirao i uopćio sadržaje iz svog prijevoda, on je genealogijom Frankopana zaokružio i njihov feudalno-viteški profil kakav usmena epska pjesma idealizira.

„Od njega se bani porodiše,
zadužbine koji učiniše:
štuju crkvu i Božje pastire,
sagradiše mnoge manastire“ (stih, 89-92).

4. Nakon svega izloženog nema dvojbe da je Kačićeva neprecizna tvrdnja u naslovu „Pisme o kući Frankopanovića“ o tome da je građa za taj uradak „izvađena iz pofale, koju dade fra Frane Glavinić Istrijanin gospodi od rečene kuće na 1628“. Podatak se odnosi na središnji dio pjesme čiji su rodoslovni sadržaji o Frankopanima podudarni s opširnijim sadržajima iste naravi u knjizi *Cvit svetih* fra Frane Glavinića, odnosno dijelu latinskog teksta njezine posvete upućene Vuku Krsti Frankopanu. Između konačnog oblika rodoslovnog dijela pjesme i latinske građe u Glavinićevu djelu primjenjivan je niz postupaka, među kojima je prijevod na hrvatski bio ključna preoblika praćena drugim uobičajenim postupcima. Pjesnik nije istodobno prevodio i poetizirao predložak. Prvo je napravio prijevod koji je sačuvan i objavljen u *Korabljici* mnogo kasnije negoli je tiskana sama pjesma pod naslovom „Kratko govoregne od priplemenite kuchie Francopanovichia“. Stoga se posve pouzdano može tvrditi da Kačić nije u tom slučaju koristio građu iz bilo kojeg drugog izvora osim onoga koji i sam navodi.

Radi se o slobodnijem prijevodu koji je prema svom izvorniku selektivan. Premda slijedi tijek izlaganja od početka do kraja, on isključuje sve ono što bi se moglo smatrati suvišnim i digresivnim u jednoj rodoslovnoj priči. Osim isijecanja dijela sadržaja, prevoditelj je napravio niz prestilizacija i preoblika odnosno kraćih proširenja u prijevodu, a da osnovni smisao nije nimalo promijenjen. Svi faktografski sadržaji iz prijevoda, bilo da su točni ili pogrešni, korespondiraju podacima u latinskom tekstu. Sam prijevod, koji zbog spomenutih preoblika sliči sažetku, također je opskrbljen natuknicom. Na njegovu završetku stoji da se sav taj sadržaj „štije u knjigam Glavinića, štampanim na 1602 aprila na 20“. Krivo otisnuta godina izdanja ne priječi

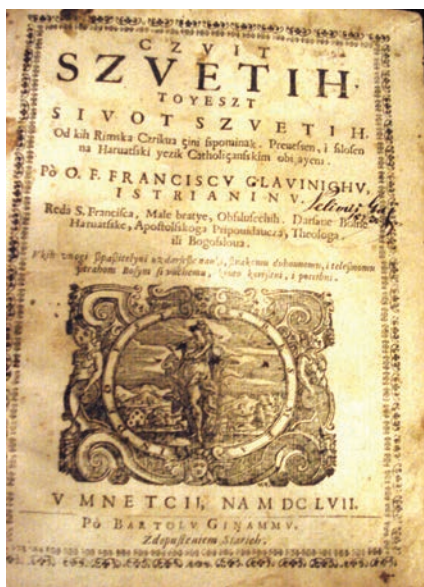
da se na osnovi ostalih podataka precizira da je riječ o trećem izdanju *Cvita svetih* iz 1702. Kako su već prije drugog izdanja iz 1657. umrli i pošiljatelj i primatelj posvete, bilo je posve logično da u napomeni iz naslova, u onakvoj njezinoj formulaciji, stoji godina prvog izdanja, kad je stvarno posveta funkcionirala kao komunikacijski čin. Ne bi trebalo dvojiti da je Kačić znao za svako od tih izdanja.

Iz sučeljenih tekstova također je razvidno da je postupak poetizacije išao od prijevoda, a ne od Glavinićeva latinskog teksta. U Kačićevim desetercima nema nijedne tematske jedinice koja ne bi imala svoj odgovarajući predložak u tekstu prijevoda, kao što nema nijednog detalja koji bi se mogao povezati samo s latinskim izvornikom. U konačni tekst uglavnom su ušla ona kratka prevoditeljeva proširenja, dakle detalji kojih nema u Glavinića, i preoblike da se može bez okolišanja tvrditi da je za središnje stihove iz „Pisme o Frankopanovićima“ hipotekst Kačićev prijevod iz *Korabljice* „Kratko govoregne od priplemenite kuchie Francopanovichia“, koja je kao radni materijal ušla u *Korabljicu* s nekoliko drugih zaokruženih proznih cjelina.

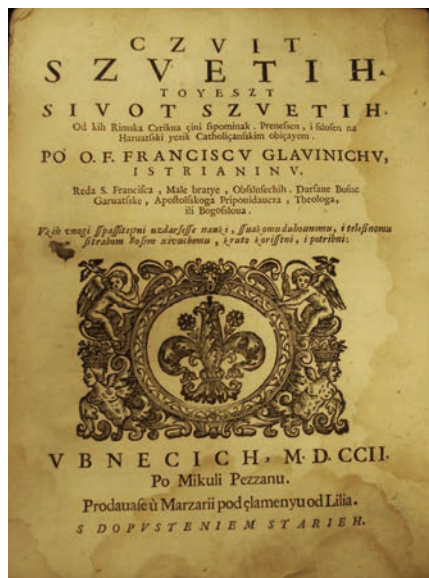
PRILOZI

Prilog 1: Franjo Glavinić, *Cvit svetih*, Venecija 1628.

Prilog 2: Franjo Glavinic, Cvit svetih, Venecija 1657.

Prilog 3: Franjo Glavinic, Cvit svetih, Venecija 1702.

Literatura

- Fortis, A. (2004) *Put po Dalmaciji*, Split, Marjan tisak.
- Genette, G. (1997) *Palimpsesti (Palimpsestes)*, Torino.
- Glavinić, F. (1625), *Manus Christi amoris*, Venetiis.
- Glavinić, F. (1628a) *Cvit svetih, to jest zivot svetih*, Venezia.
- Glavinić, F. (1628b) *Četiri posljednja človika t.j. od smarti, suda, pakla i kraljestva nebeskoga*, Venezia.
- Glavinić, F. (1648) *Historia Tersattana*, Udine.
- Kačić Miošić, A. (1941) *Razgovor ugodni naroda slovinskoga*, Zagreb, Stari pisci hrvatski, XXVII, JAZU.
- Kačić Miošić, A. (1945) *Korabljica*, Zagreb, Stari pisci hrvatski, XXVIII, HAZU.
- Klaić, V. (1902) *Krčki knezovi Frankopani*, Zagreb, Matica hrvatska.
- Knezović, P. (2002) *Stare i rijetke hrvatske knjige Samostana u Zaostrugu*, Split-Zaostrug, Zbornik Kačić.
- Palameta, M. (2007) Talijanski izvori za pjesme o Kandijskom i Bečkom ratu u Kačićevu Razgovoru ugodnom, Zbornik HAZU, Zagreb.
- Palameta, M. (2008) Povjesni izvori za tri Kaciceve pjesme o vojvodi Janku, Zbornik *Poslanje filologa*, Zagreb, FF Press.
- Perillo, F. S. (1984) *Rinnovamento e tradizione – tre studi su Kačić*, Schena, Fasano.
- Perillo, F. S. (1983) Andrija Kačić Miošić e Dante Alighieri, *Annali della Facoltà di lingue e letterature straniere dell'Università di Bari, terza serie*, 1983/IV (1).
- Pasconi, C. (1744) *Historicus progressus Mariani triumphii et Frangepanae Aniciae prosapiae*, Venetiis, Apud Johanem Recurti.

Miroslav Palameta

Department of Croatian Language and Literature
Faculty of Philosophy, University of Split

KAČIĆ'S READING OF GLAVINIĆ

Summary

Kačić's intercession for the written historical truth, which he found in Latin and Italian texts, to offer it in turn to "poor peasants and fishermen" in his ten-syllable verse of folk poetry, reveals the rationality of his engagement in the enlightenment of the Croatian people, who have not so far been the targeted audience of literary works. The work of Kačić was also a mark of national and literary sensibility. Regardless of how much Kačić cared for the historical facticity, his poems are still today recognized

as the thematic link of Croatian literature between the Illyrian movement writers and the 16th and 17th century writers. Kačić's Pisma od kuće Frankopanovića enters into direct connection with Glavinić's Cvit svetih and the topic of Croatian victory over the Tartar, much exploited by the Croatian writers of Romanticism. The same poem is a notable criticism of those poets and 'folk singers' who do not respect, or know, historical facticity. This article is an intertextual analysis of the narrative core and the family tree in the mentioned poem and in Glavinić's Latin dedication "Illustrissimo d.d. comiti Wolfgango Christophoro de Frangepanis" in Cvit svetih. The aim is to put forward the results of this contrastive analysis so as to amend a common misconception in international Slavonic Studies pertaining to Kačić's sources for Pisma od kuće Frankopanovića, and to confirm the hypothesis that parts of Kačić's Korabljica were used as sources for some poems in Razgovor ugodni, i.e. that the former were written prior to the first edition of Razgovor in 1756. In addition, the article analyses Kačić's key methods in rewriting and re-stylising the original Latin text and its adaptation into a Croatian ten-syllable verse poem.

Key words: *amplification, intertextuality, reduction, translation, versification*